

ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

УДК 341.171

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2\(14\)-99-107](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2(14)-99-107)

Анакіна Тетяна Миколаївна,

доцент кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, 61204 м. Харків, вул. Динамівська, 4; тел.: +380577049219, e-mail: t.m.anakina@nlu.edu.ua <https://orcid.org/0000-0002-5819-9097>

Іванченко Елла Ігорівна,

студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, 61052, м. Харків, вул. Дмитрівська, б.28, кв. 86, тел.: +380505745059, e-mail: ella.ivanchenko2016@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2354-2091>

Журавель Неонілла Олександрівна,

студентка 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, 36022, м. Полтава, вул. Богдана Хмельницького, б.34, кв.2 тел.: +380957833957, e-mail: neonilla.zguravel@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0002-1265-2650>

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Стаття присвячується дослідженню особливостей виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини, висвітленню способів забезпечення виконання цих рішень як гарантії захисту прав людини та громадянина, а також розробленню пропозицій щодо вирішення зазначених проблем. У межах цієї теми більш детально розглянуто стадії виконання рішень Суду, проаналізовано заходи індивідуального та загального характеру, які були вжиті для виконання рішень ЄСПЛ у справах проти України. Крім того, проведено поділ невиконаних рішень проти України на три категорії для кращого з'ясування проблем під час їхнього виконання.

Авторами проведено аналіз Закону України «Про виконання рішень та застосування практика Європейського суду з прав людини» та співвідношення понять «рішення Суду» та «практика Суду». З'ясовано позицію Верховного суду щодо тлумачення поняття «виконання рішення ЄСПЛ».

Проаналізовано надані рекомендації посадових осіб щодо стану виконання рішень Суду під час слухань Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 13 листопада 2020 року «Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини». Розглянуто запропоновані на конференції рекомендації, зокрема удосконалення існуючої системи мораторію, збільшення обсягу сум, які необхідно виділити для виконання рішень Суду, покращення соціально-орієнтованого законодавства тощо.

У висновках надано пропозиції щодо запровадження окремого структурного підрозділу Міністерства юстиції України для створення та організації перекладу і оприлюднення рішень Суду на українській мові.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, рішення, права людини, основоположні свободи, захист прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Anakina Tetiana Nikolaevna,

Associate Professor of the Department of European Union, Candidate of Law Science, 61204, Kharkiv, Dinamivs'ka street, 4, tel.: +380577049219, e-mail: t.m.anakina@nlu.edu.ua, <http://orcid.org/0000-0002-5819-9097>

Ivanchenko Ella Igorevna,

5th year student of the Institute of Prosecutor's Office and Criminal Justice of The Yaroslav Mudryi National Law University, 61052, Kharkiv, Dmitrivska street, 28, apt. 86, tel.: +380505745059, e-mail: ella.ivanchenko2016@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2354-2091>

Zhuravel Neonilla Alexandrovna,

5th year student of the Institute of Prosecutor's Office and Criminal Justice of The Yaroslav Mudryi National Law University, 36022, Poltava, Bohdana Hmel'nitskogo street, 34, apt. 2, tel.: +380957833957, e-mail: neonilla.zguravel@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1265-2650>

PROBLEMS OF UKRAINE'S IMPLEMENTATION OF DECISIONS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AND WAYS TO RESOLVE THEM

Abstract. The article is devoted to the study of the peculiarities of Ukraine's implementation of the decisions of the European Court of Human Rights, highlighting ways to ensure the implementation of these decisions as a guarantee of human and civil rights, as well as developing proposals to address these issues. Within the framework of this topic, the stages of execution of the Court's decisions are considered in more detail, the individual and general measures taken to implement the decisions of the European Court of Human Rights in cases against Ukraine are analyzed. In addition, non-enforcement decisions against Ukraine were divided into three categories to better clarify the problems during their implementation.

The authors analyzed the Law of Ukraine "On Enforcement of Judgments and Application of the Case Law of the European Court of Human Rights" and the relationship between the concepts of "Court decision" and "Court practice". The position of the Supreme Court on the interpretation of the concept of "execution of the decision of the European Court of Human Rights" is clarified.

The recommendations of officials on the state of implementation of the Court's decisions during the hearings of the Verkhovna Rada Committee on Legal Policy of November 13, 2020 "Problems of Ukraine's implementation of the decisions of the European Court of Human Rights" were analyzed. The recommendations proposed at the conference were considered, in particular, improvement of the existing moratorium system, increase of the

amount to be allocated for the implementation of the Court's decisions, improvement of socially-oriented legislation, etc.

The conclusions provide proposals for the introduction of a separate structural unit of the Ministry of Justice of Ukraine to create and organize the translation and publication of the Court's decisions in the Ukrainian language.

Key words: European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, protection, human rights, judgment, enforcement, general measures.

Постановка проблеми. Виконання рішень Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ, Суд) є важливою гарантією забезпечення прав людини і відновлення справедливості, але, на практиці, в Україні це викликає труднощі. Станом на кінець 2020 року невиконаними залишаються 585 рішень ЄСПЛ проти України [1].

Механізм виконання рішень ЄСПЛ за своїм змістом та правовим значенням відрізняється від процедури виконання рішень національних судів, адже йдеться мова не тільки про виплату відшкодування, а й про поновлення попереднього юридичного стану заявника, удосконалення чинного законодавства та правозастосовної практики для попередження схожих порушень у майбутньому. Саме специфічність ухвалених рішень ускладнює процес їх виконання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження механізму виконання рішень ЄСПЛ в Україні було проведено у працях О. В. Базова, Е. Л. Трегубова, У. З. Коруц, В. В. Кострицького, В. Н. Денисова, Г. В. Ігнатенка, С. Р. Тагієва та ін.

Формулювання цілей статті. Ціллю статті є аналіз сучасного стану виконання рішень ЄСПЛ в Україні та розробка пропозицій щодо удосконалення такого механізму.

Виклад основного матеріалу. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) є частиною національного за-

конодавства, що узгоджується зі ст. 9 Конституції України [2]. Із дати набрання чинності Конвенції для України (11.09.1997 р.) кожен, хто перебуває під її юрисдикцією, має юридичні підстави та можливості для реалізації гарантованого права на звернення за захистом своїх прав до Суду [3].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практика Європейського суду з прав людини» [4], законодавець розрізняє поняття «практика Суду» та «рішення». Так, термін «практика Суду» охоплює практику Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини тоді, які під поняттям «рішення» розуміють правозастосовні акти ЄСПЛ, якими: а) встановлено порушення норм Конвенції з боку України; б) передбачено виплату справедливої сатисфакції у справі проти України; в) вирішено питання щодо дружнього врегулювання у справі проти України; г) стосується схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України. Таким чином, вітчизняний законодавець виокремив лише рішення, у яких було встановлено порушення Україною міжнародних зобов'язань, які передбачені Конвенцією, а також поділив їх в залежності від наслідків та обов'язків для України. Як слушно підкреслюється Верховним Судом у п. 71 постанови від 17.03.2020 по справі № 820/4832/17 [5], виконання рішення ЄСПЛ полягає не лише

у виплаті стягувачу відшкодування, а й передбачає вжиття додаткових заходів індивідуального характеру: а) відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який стягувач мав до порушення Конвенції (*restitutio in integrum*); б) інші заходи, передбачені у рішенні (ст. 1, ч. 2 ст. 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»).

На підставі вищевикладеного, ми пропонуємо тлумачити термін «рішення Суду» більш ширше, ніж передбачено у національному законодавстві тому, що рішення Суду по справах, у яких Україна не є стороною виконують превентивну функцію, тобто спрямовані на недопущення подібних порушень з боку інших держав у майбутньому. Таке тлумачення буде відповідати принципу юридичної визначеності.

Щодо співвідношення понять «практика Суду» та «рішення Суду», то можна стверджувати, що практика Суду є ширшим поняттям аніж рішення Суду: практика Суду – це однакове застосування норм матеріального і процесуального права до подібних правовідносин, а рішення Суду – вирішення конкретної ситуації з урахуванням всіх обставин справи та з урахуванням наданих доказів сторонами.

Згідно із ч. 1 ст. 46 Конвенції [6], Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. На національному рівні заходи, спрямовані на виконання рішень ЄСПЛ, деталізовані у ст. ст. 7-15 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [4] та передбачають: 1) виплату відшкодування; 2) вжиття додаткових заходів індивідуального характеру,

спрямованих на усунення конкретного порушення, встановленого Судом у конкретній справі; 3) вжиття заходів загального характеру.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [4], орган представництва протягом десяти днів від дня одержання повідомлення про набуття Рішенням Суду статусу остаточного надсилає стислий виклад Рішення заявнику (заявникам) (стягувачеві/стягувачам), Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, всім державним органам та посадовим особам, чії права та обов'язки встановлені у рішенні Суду. Заявнику (заявникам) додатково надсилається роз'яснення їх прав, які набуваються ним/ними після ухвалення такого рішення Суду, оригінальний текст рішення та його офіційний переклад.

Специфічність виконання рішень Суду, зокрема, у частині виплати заявнику відшкодування, полягає в тому, що обов'язок держави виконати рішення Суду не залежить від волі особи, на користь якої ЄСПЛ виніс рішення. Держава зобов'язана самостійно, без подання додаткових документів заявником, виконати рішення Суду. Єдиним випадком звільнення країни від сплати пені і штрафних санкцій, які нараховуються за прострочення виконання рішення може бути письмова відмова особи отримати присуджену суму за рішенням.

Однією з практичних проблем під час виконання рішення Суду є встановлення місця проживання (перебування) стягувача, а також визначення рахунку, на який необхідно перерахувати кошти, у випадках, коли останнім такі відомості не надаються. Обов'язок із забезпечення цією інформацією не покладений ані на

Державну виконавчу службу (ДВС), ані на інші органи представництва України. У випадку ненадання стягувачем свого рахунку, кошти зараховуються на депозитарний рахунок ДВС. Однак, така процедура не є підтвердженням виконання рішення Суду у частині виплати справедливої сатисфакції. Отже, для запобігання виникненню зазначених складнощів необхідно запровадити спеціальну процедуру для прискорення процесу отримання актуальних даних стягувача.

Виплата відшкодування здійснюється за рахунок бюджетних асигнувань відповідно до паспорту бюджетної програми на календарний рік. Згідно із даними паспортної програми на 2020 рік сума платежі на виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України становила – 145 377,40 гривень [7]. Однак, цієї суми може не вистачити навіть для виконання одного рішення Суду. Як приклад, у 2020 році у рішенні по справі «Садоха проти України» (*Sadocha v. Ukraine*) від 11.07.2019, Судом було встановлено обов'язок України у виплаті 29 456,70 євро заявнику [8]. Ця сума перевищує закладений бюджет програми майже у 6 разів. Отже, дефіцит бюджетних коштів є перешкодою для виконання рішень Суду у частині виплати відшкодування стягувачеві.

Заходи індивідуального характеру застосовуються додатково до відшкодування матеріальної і моральної шкоди у випадку визнання за державою порушення, яке продовжує мати негативні для заявника наслідки, які не можливо відшкодувати шляхом виплати грошової компенсації. Одним із прикладів таких заходів є перегляд справи на національному рівні (наприклад, справа «Марія Самакова проти Словацької

Республіки», «Бочан проти України» №1, «Бочан проти України» № 2).

Комітет Міністрів Ради Європи (КМРЄ) у Рекомендації № R (2000)2 «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» від 21 лютого 2002 року [9] зазначає, що компетентні органи держави-відповідача самі вирішують, які заходи, зважаючи на наявні в національній правовій системі засоби, є найбільш відповідними для досягнення *restitutio in integrum*. Так, в Україні перегляд справ на підставі рішення ЄСПЛ здійснюється Верховним Судом у межах провадження за виключними обставинами.

Разом з цим, у п. 46 постанови Великої палати Верховного Суду від 29 березня 2018 р. по справі № 2–2119/12 [10] викладена позиція про те, що відсутня можливість перегляду рішення у зв'язку з виключними обставинами за п. 2 ч. 3 ст. 423 ЦПК України у випадках, якщо встановлені ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань: повинні бути усунуті лише шляхом ужиття заходів загального характеру; не стосуються особи, яка подала заяву про перегляд судових рішень; не стосуються справи, про перегляд судового рішення в якій подана заява; стосуються лише тривалості розгляду даної справи чи тривалості невиконання ухвалених у ній судових рішень.

Прикладом застосування іншого заходу індивідуального характеру є рішення «Олександр Волков проти України» від 9 січня 2013 р., у якому Суд встановили факт порушення ст. ст. 6 і 8 Конвенції. У зазначеному рішенні ЄСПЛ зобов'язав Україну забезпечити поновлення скаргника на посаді судді Верховного Суду України. Важливим

заходом індивідуального характеру, є, також, відмова у видачі особи в іншу державу. У своєму рішенні ЄСПЛ може зазначати про можливість порушення прав людини зі сторони запитуючої держави та застережити її про це. За таких обставин, особа не підлягає екстрадиції згідно з нормами міжнародного права [11].

Вжиття заходів загального характеру мають на меті усунути недоліки системного характеру, які лежать в основі виявленого порушення Судом та попередити в майбутньому порушення державою прав і свобод людини в аналогічних правовідносинах. У пілотному рішенні Юрій Миколайович Іванов проти України, Суд підкреслив, що існують недоліки правового регулювання у контексті дій (бездіяльності) державних органів щодо виконання судових рішень. Україну було зобов'язано запровадити ефективний засіб юридичного захисту, який би забезпечив адекватний та достатній захист від невиконання або затримки у виконанні рішень національного суду. На виконання вищевказаного рішення Суду, урядом України у 2012 році було прийнято Закон України «Про гарантії держави щодо виконання рішень суду» [12].

Нагляд за виконання рішень ЄСПЛ здійснює КМ РЄ (п. 2 ст. 46 Конвенції [6]). Саме КМ РЄ визнає рішення Суду виконаним. Для цього державі, яка виконала рішення Суду, необхідно: 1) надати КМ РЄ інформацію про вжиття всіх необхідних заходів на виконання відповідного рішення Суду; 2) за результатами розгляду наданої інформації, КМ РЄ на своєму засіданні ухвалює відповідну резолюцію (рішення).

13 листопада 2020 року Комітет Верховної Ради України з питань правової політики провів комітетські слу-

хання на тему: «Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини». Для більш ефективної реалізації Україною своїх зобов'язань було запропоновано поділити невиконанні рішення на 3 групи.

Перша група справ («Бурмич та інші проти України» та «Юрій Миколайович Іванов проти України») стосується питання невиконання чи відтермінованого виконання рішень національних судів і відсутності засобів правового захисту. Вищевказана група справ має важливе значення, з огляду на те, що стосується реалізації принципу верховенства права та законності.

Друга група справ стосується неналежного поведіння і браку альтернативних засобів правового захисту в умовах утримання у місцях позбавлення волі («Невмержицький проти України», «Сукачов проти України»). Важливість цих справ пояснюється абсолютною заборорою нелюдського поведіння. Реформа пенітенціарної системи в Україні триває й надалі, у результаті чого вже частково оновлено законодавство. Проте, неналежні матеріальні умови утримання у місцях позбавлення волі, а саме велике скупчення ув'язнених у камері, відсутність особистого простору, неналежна медична допомога призводять до систематичного та масового порушення основоположного права людини, гарантованого ст. 3 Конвенції.

Третя група справ присвячена питанню земельного мораторію («Зеленчук і Цицюра»). Ця категорія рішень стосується запровадження Україною земельного мораторій, оскільки його реалізація порушує право власності на сільськогосподарські земельні ділянки (паї). Мораторій, введений Україною, не забезпечує справедливий баланс

між загальним інтересом суспільства та правом власності на земельні ділянки (паї).

Результатом проведеної конференції було розроблено пропозицій, зокрема, запропоновано переглянути існуючу систему мораторію на виконання рішень, розробити реєстр кількості невиконаних рішень проти держави, а також обсягу сум, які необхідно виділити на виконання таких рішень, покращити соціально-орієнтоване законодавства та удосконалити систему виконання рішень національних судів [13].

Висновки. Невиконання рішень ЄСПЛ негативно впливає на авторитет держави в цілому, а також не досягається кінцева мета правосуддя – захист інтересів громадян і реальне поновлення їхніх порушених прав [14]. Крім того, така тенденція вказує на недотримання принципу верховенства права, що не відповідає євроінтеграційним процесам, які зараз відбуваються в Україні. Відтак, ігнорування міжнародних зобов'язань, особливо у частині дотримання основоположних прав і свобод людини, є однією з перешкод у набутті членства нашої держави в Європейському Союзі.

У зв'язку із цим необхідно розробити систему підвищення кваліфікації посадових осіб, які відповідальні за належне виконання рішень ЄСПЛ, а також запровадити допоміжні органи до Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини задля оптимізації процесу виконання рішень Суду та встановлення посиленого контролю за їх виконанням.

Як превентивний захід у контексті недопущення порушень Конвенції може бути проведено оприлюднення перекладу рішень Суду на українську мову. Це зможе підвищити рівень обізнаності громадян України та поса-

дових осіб. Однак, наявність великої кількості існуючих рішень зумовлює необхідність в організації окремого структурного підрозділу Міністерства юстиції України для виконання перекладу. До обов'язків цього підрозділу має входити переклад рішень Суду, які прийняті як проти України, так і інших держав-учасниць Конвенції. При цьому, першочерговому перекладу повинні підлягати саме пілотні рішення, які вказують на існування системних проблем у державах-членах Ради Європи. Також необхідним є вдосконалення законодавства, адаптація його до сучасних тенденцій щодо гарантування основоположних прав і свобод.

Під час формування Державного бюджету повинна приділятися більша увага фінансовому забезпеченню, спрямованому на виконання Україною рішень Суду, що значно покращить статистику. Достатнє фінансування бюджетної програми, спрямованої на виконання, рішень міжнародних судових установ, у тому числі ЄСПЛ, дозволить не тільки гарантувати заявнику виплату компенсації, а й підвищить довіру громадян до влади в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини обговорено під час слухань у Комітеті з питань правової політики. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/200762.html (дата звернення: 28.03.2021).

2. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254> (дата звернення: 28.03.2021).

3. Мазур М. В., Тагієв С. Р., Беніцький А. С., Кострицький В. В. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини

й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України: навч. посіб. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. 600 с.

4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. Дата оновлення: 02.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 28.03.2020).

5. Постанова Верховного Суду від 17 березня 2020 року у справі № 820/4832/17 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88245781> (дата звернення: 28.03.2021).

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. Дата оновлення: 02.10.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 28.03.2021).

7. Паспорт бюджетної програми на 2020 рік. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2020/12/30/20201230233838-32.doc> (дата звернення: 28.03.2021).

8. Рішення ЄСПЛ у справі «Садоха проти України» (*Sadocha v. Ukraine*) від 11.07.2019 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e50#Text (дата звернення: 28.03.2021).

9. Рекомендація № R (2000)2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» від 21 лютого 2002 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_175 (дата звернення: 28.03.2021).

10. Постанова Верховного Суду від 29 березня 2018 р.у справа № 2-2119/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73195064> (дата звернення: 28.03.2021).

11. Бортновська З. П. Виконання рішень Європейського суду з прав людини на території України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_806 (дата звернення: 28.03.2021).

12. Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень»

від 05.06.2012 № 4901-VI. Дата оновлення: 05.10.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4901-17/ed20161005#Text> (дата звернення 28.03.2021).

13. Стенограма комітетських слухань Комітету з питань правової політики. «Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини» від 09.12.2020. URL: <http://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/33210.pdf> (дата звернення: 28.03.2021)

14. Коруч У. З. Окремі питання виконання рішень європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 1. С. 5-9.

REFERENCES:

1. Problemy vykonannya Ukrainoiu rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny obhovoreno pid chas slukhan u Komiteti z pytan pravovoi polityky [The problems of Ukraine's implementation of the decisions of the European Court of Human Rights were discussed during the hearings in the Committee on Legal Policy]. (2020). *www.rada.gov.ua*. Retrieved from https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/200762.html [in Ukrainian].

2. Konstytutsiia Ukrainy : vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [The Constitution of Ukraine : from 28.06.1996, № 254k/96-VR]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254> [in Ukrainian].

3. Mazur, M. V., Tahiiiev, S. R., Benitskiy, A. S., Kostyrytskiy, V. V. (2006). *Tlumachennia ta zastosuvannia Konventsii pro zakhyst prav liudyny u osnovopolozhnykh svobod Yevropeiskym sudom z prav liudyny ta sudamy Ukrainy [Interpretation and application of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms by the European Court of Human Rights and the Courts of Ukraine]*. Luhansk: RVV LDUVS [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy "Pro vykonannya rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny" : vid 23.02.2006, № 3477-IV [Law of Ukraine "On the implementation of decisions and application of the case law

of the European Court of Human Rights” from 23.02.2006, № 3477-IV]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> [in Ukrainian].

5. Postanova Verkhovnoho Sudu u spravi № 820/4832/17 vid 17 bereznia 2020 roku [The decision of the Supreme Court in the case № 820/4832/17 from March 17, 2020]. (2020). *www.reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88245781> [in Ukrainian].

6. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950 [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of November 4, 1950]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].

7. Pasport biudzhetnoi prohramy na 2020 rik [Passport of the budget program for 2020]. *minjust.gov.ua*. Retrieved from <https://minjust.gov.ua/files/general/2020/12/30/20201230233838-32.doc> [in Ukrainian].

8. Rishennia YeSPL u spravi «Sadokha proty Ukrainy» : vid 11.07.2019 [Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Sadocha vs. Ukraine of 11 July 2019]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e50#Text [in Ukrainian].

9. Rekomendatsiia № R (2000)2 Komitetu ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam «Shchodo povtornoho rozghliadu abo ponovlennia provadzhennia u pe-vnykh spravakh na natsionalnomu rivni pislia pryiniattia rishen Yevropeiskym sudom z prav liudyny» : vid 21 liutoho 2002 roku [Recommendation № R (2000) 2 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the reconsideration or reopening of proceedings in national cases following deci-

sions of the European Court of Human Rights of 21 February 2002]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_175 [in Ukrainian].

10. Postanova Verkhovnoho Sudu u spravi № 2–2119/12 vid 29 bereznia 2018 r [The decision of the Supreme Court of March 29, 2018 in case № 2–2119/12]. *www.reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73195064> [in Ukrainian].

11. Bortnovska, Z. P. (n.d.). Vykonnannia rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny na terytorii Ukrainy [Execution of decisions of the European Court of Human Rights on the territory of Ukraine]. *minjust.gov.ua*. Retrieved from https://minjust.gov.ua/m/str_806 [in Ukrainian].

12. Zakon Ukrainy «Pro harantii derzhavy shchodo vykonannia sudovykh rishen» : vid 05.06.2012 № 4901-VI [Law of Ukraine “On State Guarantees for the Execution of Judgments” from 05.06.2012, № 4901-VI]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4901-17/ed20161005#Text> [in Ukrainian].

13. Stenohrama komitetskykh slukhan Komitetu z pytan pravovoi polityky na temu «Problemy vykonannia Ukrainoiu rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny» vid 09.12.2020 [Transcript of committee hearings of the Committee on Legal Policy on topic “Problems of implementation by Ukraine of the decisions of the European Court of Human Rights” dated 09.12.2020]. *kompravpol.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/33210.pdf> [in Ukrainian].

14. Koruts, U.Z. (2017). Okremi pytannia vykonannia rishen yevropeiskoho sudu z prav liudyny [Some issues of execution of decisions of the European Court of Human Rights]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual problems of jurisprudence, 1, 5-9* [in Ukrainian].